

Петро Фриз, доцент кафедри культурології та українознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ПРЕДМЕТ ХОРЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У статті розкривається сутність хореографічного навчання у загальноосвітніх школах, аналізуються аспекти естетичного виховання і фізичного розвитку дітей. Аналізуються основні завдання учителя хореографії.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато проблемних питань дидактичного характеру в мистецтві глибоко і на науковому рівні розроблено провідними педагогами, психологами, методистами як нашого часу, так і минулого. Відомий чеський педагог Я.Коменський у праці “Велика дидактика” вказував, що для навчання мистецтву необхідно дотримуватися трьох правил: правильного використання, розумного скерування, частого тренування. Серед значної кількості методистів побутує думка, що мистецька освіта заважає творчості, що дітей не потрібно вчити правилам і законам реалістичного мистецтва. Педагогічні ідеї К.Ушинського, В.Сухомлинського, Г.Сковороди, Софії Русової, Г.Ващенко, І.Огієнка збагатили теорію і практику викладання та виховання мистецтвом. Проблема мистецтва навчання і виховання цікавила і цікавить як митців-професіоналів, так і вчених-педагогів. Значний вклад у розв’язання цієї проблеми внесли відомі композитори, музиканти, співаки, танцюристи.

На основі музичних та теоретичних праць музикознавчого характеру С.Людкевича, М.Леонтовича та В.Верховинця розробляють і діють програми та рекомендації для гуртків художньої самодіяльності, шкіл мистецтв та загальноосвітніх шкіл. У “Концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури” підкреслюється, що школа має бути в епіцентрі відродження національної культури. Базуючись на українських народнопісенних джерелах і обрядових традиціях, навчання і виховання засобами музично-хореографічного мистецтва повинно здійснюватися від народної національної музики до музики інших народів, класичної і сучасної. Концепція передбачає значне розширення мережі шкіл з поглибленим вивченням музики, хореографії, образотворчого мистецтва, а також уведення з першого класу уроків хореографії. Цікавою в цьому плані є діюча програма інтегрованого курсу “Музика і рух” для перших – четвертих класів загальноосвітньої

школи, яка включає в себе ритміку та хореографію [2].

Виклад основного матеріалу. Основними завданнями вищезгаданої програми з ритміки є:

- виховання сприйняття характеру музики;
- розвиток музичних уявлень та творчої активності;
- виховання почуття ритму, музично-ритмічної пам’яті;
- свідоме засвоєння метроритмічної структури музики.

Автори програми враховують вікові особливості дітей молодшого шкільного віку.

Так, для перших – других класів характерним є несформованість організму, швидка стомлюваність, відсутність навичок систематичної, цілеспрямованої розумової праці, переважання несвідомої уваги, що зумовлює необхідність її постійної активізації шляхом переключення на різні види діяльності, схильність до ігор.

У третіх – четвертих класах в учнів більш стійкі інтереси. На уроках з ритміки окремі теми вивчаються протягом цілого року. Заняття передбачають опору на основні рухи: ходьбу, біг, стрибки, гімнастичні вправи, танцювальні рухи, ігри. Вивчаються такі теми: “Виховання сприйняття характеру музики”, “Темп”, “Динаміка”, “Метеритм”, “Будова музичного твору” [1].

У процесі занять здійснюється керівництво творчим пошуком дітей, стимулюється та спрямовується їхня фантазія. Практичні навички, набуті у процесі індивідуальної творчої діяльності, поступово підводять дітей до свідомої творчості.

Мета хореографічного навчання у загальноосвітніх школах – сприяти естетичному вихованню і фізичному розвитку дітей.

Завдання вчителя – дати учням початкову хореографічну підготовку, виявити їхні нахили та задовольнити потребу в руховій активності, розвинути почуття ритму, танцювальну виразність, координацію рухів, і на цій основі виховати художній смак, уміння повноцінно сприймати мистецтво танцю.

ПРЕДМЕТ ХОРЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Програмою передбачено вивчення таких розділів: “Ритміка”, “Танцювальна азбука” (елементи класичного, народно-сценічного, народного та бального танців), “Танці” (танцювальний репертуар). Програма навчання включає кожного року матеріал з усіх трьох розділів із поступовим його ускладненням [2].

Розділ “Ритміка” пропонує ритмічні вправи, музичні ігри, музичні завдання на прослуховування й аналіз танцювальної музики. Вправи цього розділу повинні сприяти розвитку музичності, формувати музичне сприймання, уявлення про виразні засоби музики, розвивати почуття ритму. Кожна вправа, кожна гра має своє музичне завдання, яке неможливо виконати, не слідкуючи уважно за музикою, за її характером, динамікою, ритмічною побудовою, зміною музичних фраз. Виконуючи вправи, діти починають прислухатися до музики, розрізняти її засобами музичної виразності й узгоджувати з музикою свої рухи.

Учні молодших класів повинні вміти рухатися у характері і темпі музики, точно починати і закінчувати рухи разом з музикою, передавати рухами динамічні відтінки музики, виконувати в руках музичні тривалості – чверті, восьмі, половинні ноти, розрізняти побудову музичних фраз.

Ритміка має велике значення для естетичного та фізичного розвитку дітей. У процесі занять діти набувають стрункої постави, пластичності рухів, легко та красиво рухаються під музику. Ритмічні вправи та ігри будуються на природних рухах, кроках, бігові, стрибках, рухах з предметами (м'ячами, обручами, скакалками). Ритмічні вправи та ігри привчають сприймати музику, погоджувати свої рухи з музикою, з її характером, темпом і ритмом, динамічними відтінками, розвивають координацію рухів, увагу, пам'ять.

Заняття з ритміки і танцю у молодших класах загальноосвітньої школи мають велике виховне значення. Вони допомагають розвитку музичності та ритму у дітей. У спеціальних рухах, іграх, танцях діти цілком сприймають емоційний зміст того чи іншого музичного твору.

Суттєве значення при цьому має добір музичного супроводу. Важливо, щоб його елементи були достатньо виражені у відповідному музичному уривку, який складає основи вправи або гри. На заняттях з ритміки і танцю вивчають ті компоненти музичної виразності, які найбільш природно та логічно виявляються в руках. Правильне вивчення рухів танцю виробляє в учнів граціозність, підтягнутість, у них зростає культура поведінки.

Розділ “Танцювальна азбука” складається з

елементів класичного, народно-сценічного, народного та бального танців. Використання запропонованих вправ сприятиме формуванню правильної постави, допоможе виправленню фізичних вад дитини.

Вправи тренажу класичного танцю використовують з виховною метою. Вони надають тілу і рухам дитини легкості, гнучкості, зміцнюють м'язи, що необхідно при виконанні як народних, так і сюжетних танців.

Заняття з вивчення танцю у загальноосвітній школі не можуть бути, як у спеціальних закладах, бо класичний танець – це сценічне мистецтво, яке вимагає багаторічної підготовки, віртуозності рухів, щоденного шліфування танцювальної техніки. Прагнення наслідувати класичний танець у роботі з дітьми повинно здійснюватися у розумних межах. Одержавши у школі правильну систематичну підготовку, учні показують хороші зразки дитячого танцю, невимушеного та виразного.

Під час занять хореографії у школі учні розуміють основні вправи класичного танцю, необхідні для вироблення правильного положення рук, ніг, голови та корпусу. На кожному уроці вивчаються підготовчі танцювальні вправи, що переростають у танець, доступний для дітей даної групи.

Підготовчі тренувальні вправи допомагають дітям правильно приймати вихідне положення, зміцнювати окремі групи м'язів і розвивати рухливість суглобів.

У дітей молодшого шкільного віку недостатньо розвинуті м'язи ніг та спини, вони швидко втомлюються, їм важко довгий час зберігати правильну поставу, підтягнутість. Зайве фізичне навантаження негативно впливає на дисципліну в класі, діти стають неухважними, у них зникає цікавість до занять. Тому рекомендуються різноманітні тренувальні вправи з ігровим характером, складніші з них поєднуються з легшими, на уроці панує активна, дружна, весела атмосфера. Найголовніше, щоб вправи, які вивчаються, сприяли правильному формуванню дитячого організму та розвитку основних рухових навичок.

З перших уроків діти знайомляться з основними позиціями ніг. Виконуючи рухи з першої або другої позиції з учнями першого року навчання не слід дотримуватися абсолютної виворітності.

Класичний екзерсис – це комплекс вправ, призначений виробити у школяра досконалу танцювальну техніку. Екзерсис починається вивченням елементарних п'яти позицій. Поступово засвоюється пліє, батмани,

ПРЕДМЕТ ХОРЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

круговороти ніг, стрибки, заноски, арабески та інші елементи й фігури класичного танцю. Мета цих вправ – виробити в учнів правильну постановку ніг, розвинути і закріпити ступню, придати апломб корпусу [7].

Візьмемо таку вправу, як пліє або присідання. Без нього не обходиться жоден танцювальний рух, жодне па. Якщо учні не володіють м'якими пліє, то їхнє виконання буде сухим, різким, непластичним. Під час присідання діти вчать правильно та спокійно тримати голову і плечі, весь корпус. Поступово учні знайомляться з основними типами поз, засвоюючи принагідно всі види обертань. Усе це допомагає виробити виворотність ніг. Вона полягає у тому, що коліно вивертається назовні, значно далі, ніж належить від природи. Разом з коліном назовні вивертається і ступня. У результаті в учнів з'являється максимальна свобода у виконанні танцювальних рухів.

У тих, хто володіє корпусом так, що може довго стояти на одній нозі, витримуючи задану позу, виробляється апломб – відчуття рівноваги. Стержень апломбу – хребет. Якщо мускулатура поясниці сильна, хореограф тримає спину сильно. Багато тут залежить від уміння правильно тримати руки. Кого вони не слухаються, той не здатен до балансу.

На певній стадії підводять учнів до засвоєння батманів – основи класичного танцю. Це означає уміти (зберігаючи виворотність) відвести витягнуту ногу від іншої і підвести її назад. Вправи такого типу відрізняються різноманітністю і служать різним цілям. Є батмани, які підготовлюють заноски (удар однією ногою об другу), нахили тулуба назад і вперед, привчають до рухів, необхідних в адажіо й алегро.

Адажіо в екзерсисі – повільні вправи, мета яких набуття стійкості та сили. Алегро – вправи, що виконуються у швидкому темпі, допомагають розвитку техніки стрибка і різноманітних швидких обертань-піруетів, турів тощо [7].

Стрибків багато, і всі вони різноманітні за формою. Однак їх можна розбити на дві групи. Є стрибки повітряні. Це означає, що учень повинен уміти надати стрибку великої сили, вистрибнувши, на якусь мить завмерти у повітрі. Є стрибки, при яких тіло, відірвавшись від землі, ніби стелиться по ній. Чим легший і вищий стрибок, тим красивіше і виразніше його виконання, тим більш гармонійний танець, тим впевненіший рух.

У класичному танці виняткове значення надається рухам. У дітей, наприклад, рука повторює рух ноги. Учитель привчає учнів до самостійного, незалежного керування ногами та

руками (нога робить один рух, а рука – інший).

У більшості шкіл особливу увагу приділяють “класиці”. Ось що говорить з цього приводу директор балету Канади Чілі Франка: “... класичний словник” для артиста балету – та ж основа основ, що і запас слів для людини, яка бажає розмовляти будь-якою мовою. Як і в мові, тут можна прослідкувати шлях від простішого до більш складного. Якщо не вивчити балетної “мови”, не зможеш “розмовляти”. І тільки на основі хорошої класичної освіти можна сприйняти сучасні балетні стилі [7].

Мовознавство класичного танцю дуже складне. Без регулярного тренажу, без регулярного екзерсису не обходиться жодна, навіть найзнаменитіша балерина. Натренованість тіла, володіння “школою” потрібні артистам балету, щоб створювати враження танцю легкого, створеного без зусиль. Створення яскравих образів під силу лише тим, хто бездоганно володіє усіма положеннями та прийомами класичного танцю, хто використовує його багатство, усі його відтінки.

Хибною є думка, що класичний танець, як і його школа – це дещо раз і назавжди прийняте й незмінне. Беручи від минулого все найцінніше, він продовжує оновлюватися під впливом народного та сучасного танців, також завдяки спорту, і, звичайно, через використання у сценічній хореографії побутової пластики, рухів, характерних для людей у повсякденному житті. Але якщо класичний танець з плином часу поновлюється, то, напевно, повинні змінюватися і традиційні. Безумовно, змінюються навіть істинно класичні шедеври.

Якими б не були акробатичними сучасні танці (які, звісно, мають право на існування), істинна майстерність танцюриста – елегантність поз, володіння технікою, акторська майстерність – може бути виявлена тільки у класах. Невипадково уславлена балерина М.Плісецька сказала якось: “Я думаю, що класична балерина, яка добре танцює “Лебедине озеро”, може станцювати все” [7]. Вищу оцінку класиці дати важко. Підготовка до виконання народних танців здійснюється у процесі вивчення народно-сценічних вправ, тобто характерного тренажу. Характерні вправи знайомлять дітей з технікою рухів, допомагають їм правильно виконувати елементи танців і композицій. Ці вправи діти вивчають у невеликому обсязі, для чого слід відібрати найбільш необхідні, основні, що допомагатимуть чіткому та виразному виконанню того чи іншого народного танцю.

Вправи тренажу народно-сценічного танцю

ПРЕДМЕТ ХОРЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

збагачують його техніку, підводячи учнів до виконання народних танців. Крім загальновідомих елементів, до розділу введено також елементи рухів українського танцю. Усі запропоновані вправи дають можливість ознайомити учнів з різними видами української народної хореографії, сформувати правильну поставу, координацію рухів та розуміння народного танцювального мистецтва [1].

Вивчаючи навчально-тренувальні вправи, учні вчать створювати та передавати образи народного танцю, яскраво відтворювати його фольклорні особливості та національний колорит. Народньо-сценічний танець допомагає розвивати дитину фізично, прищеплює уміння координувати рухи усіх частин тіла, виховує витривалість і техніку правильного дихання. Одночасно з удосконаленням технічних можливостей учнів іде опанування ними стилістики народної хореографії, її національних особливостей, манери виконання. Тому вже перші тренувальні вправи, крім основного призначення (сприяти набуванню віртуозної виконавчої техніки, пластичності, сили, шляхетності), повинні розвивати смаки, внутрішні художні почуття виконавця, заохочувати до творчості, тобто вести його до найвищого, досконалого виконавчого рівня.

В основу занять з народно-сценічного танцю покладено використання різноманітних рухів і їх правильне чергування, навантаження на м'язи повинно розвивати м'язовий апарат у дітей, не втомлюючи і не перевантажуючи їх.

Заняття з народно-сценічного танцю розділяють на дві частини: вправи біля станка та посеред залу.

Тренувальні вправи біля станка застосовують для розвитку технічних навичок. Завданням вправ є підготовка суглобно-м'язового апарату до виконання найрізноманітніших танцювальних рухів. Такі вправи виробляють ритмічну чіткість рухів, силу та легкість кидка ноги, стрункість корпусу та стегон, витонченість поз, гнучкість спини та координацію усіх частин тіла. У процесі виконання вправ біля станка формуються тонус внутрішнього стану, витривалість, вміння підкорити роботу м'язів у будь-якому музичному ритмі і темпі, вільне та правильне користування дихальним апаратом.

Загалом вправи повинні бути короткочасними та конкретними за своїм завданням. Особливу увагу доцільно приділяти ритмічним вистукуванням та рухам на координацію усіх частин тіла. При вдало розробленій системі занять відбувається поступове нарощування технічних труднощів, прискорення ритмів з

переходом на півпальці та підскоки в опорних позах, з категоричною вимогою фіксації корпусу та рук у позах і строгого дотримання поз щодо музичного розміру.

З метою розвитку м'язів та суглобів усі тренувальні рухи поділяються на такі групи: plie (присідання), battement tendu (відведення ноги), вправи з вільною ступнею (мазкові рухи), вправи на вистукування, обертальні та навколообертальні рухи ніг, battement developpe (відведення ноги вийманням), grands battements (великі кидки), різноманітні технічні вправи, присядки, port de bras (вправи для рук) та перегинання корпусу. Вправи біля станка у молодших класах тривають не більше тридцяти хвилин. Заняття посеред залу – це, в основному, робота над етюдами, освоєння стилів та манер виконання найрізноманітніших танцювальних рухів, виконання артистичності, музичності, пластичної виразності та віртуозності техніки.

Починати заняття посеред залу доцільно з вивчення танцювальних ходів по колу, бо тоді регулюється дихання. Потім переходити до засвоєння положення рук (port de bras), повторювати окремі вправи, що виконувалися біля станка. Наступний етап – вивчення повільних рухів з перегинанням корпусу, а це відповідає класичному адажію, включаються різні повороти, обертання в позах, розтягування, перегинання, м'які та повільні виймання ніг.

Завершення заняття – алегро – вивчення швидких технічних рухів, побудованих на вистукуваннях, розворотах. Наприкінці заняття виконуються віршовочки різних варіантів, голубці на стрибках, підскоки за п'ятою позицією. Закінчується урок вправами релєве з демі-пліє з переступанням однієї ноги на другу.

Перш ніж приступити до вивчення рухів того чи іншого танцю, учитель проводить з учнями бесіду про історію народу, його побут та культуру, доповнюючи розповідь показом малюнків, фотографій, костюмів та жанрових побутових сцен, демонстрацією відповідних кінофільмів.

Робота над етюдами завершується розучуванням танцювальних номерів з репертуару найкращих провідних професійних ансамблів, а також народно-сценічних танців із сучасних балетних вистав. Надзвичайно корисно аналізувати, вивчати сценічні варіанти народних танців у постановках видатних хореографів – наших сучасників народних артистів П.Вірського, І.Мойсеєва, Т.Устинової, І.Сухішвілі.

Танці дають багатий матеріал для виховання культури тіла, технічної віртуозності та виразності танцю, прищеплюють благородну, сувору манеру виконання.

Виконуючи народні танці, діти знайомляться з життям, побутом та національними особливостями різних народів.

Учителю-балетмейстеру треба якнайбільше використовувати матеріал з невичерпного джерела – народного танцю, включаючи до репертуару найяскравіші, найрізноманітніші танці.

Танець, створений для дітей, має бути простим, доступним. Під цим треба розуміти не примітивність його композиції (рухи та рисунки можуть бути і складними), а збереження навіть у безсюжетному номері такого елемента дитячої гри та безпосередності, який відрізняє поведінку дитини від поведінки дорослого. Народні танці у виконанні хлопчиків повинні виражати мужність і силу, у виконанні дівчаток – плавність, витонченість та граціозність.

Хибною є думка, що народні танці без сюжету не мають змісту; народний танець показує побут народу, дає уявлення про національні особливості, зображує трудові процеси, створює неповторний художній образ.

Підготовка до виконання народних танців проводиться систематично у процесі занять. Вивчаючи окремі вправи певного народного танцю, вивчають його стиль і характер, добирають сполучення рухів, закріплюють рисунок. Під час розучування танцю виявляються танцювальні можливості кожної дитини. Інколи діти, які нічим на проявили себе на заняттях біля станка, змінюються і створюють переконливі танцювальні образи.

Виконавська майстерність у дитячому народному танці – це поєднання виразності, безпосередності та правильного поєднання рухів. Техніка рухів мусить бути добре засвоєна, щоб діти почували себе вправними, легкими та впевненими.

Бальний танець – один з найпопулярніших масових видів хореографії, що уособлює важливу категорію естетики – грацію – особливу форму краси, яка виявляється у легкості, пластичності рухів. Істинна граціозність у житті і мистецтві приносить велику естетичну насолоду [5].

Як і інші види мистецтва, танець виступає засобом духовного освоєння дійсності, пізнання прекрасного, залучення підростаючого покоління до скарбниці народної творчості. Метою хореографічної роботи у загальноосвітній школі і є виховання в учнів тих важливих духовних якостей.

Вивчення бальних танців сприяє активному формуванню естетичних смаків, розвитку творчих здібностей школярів. І завдання учителя полягає у тому, щоб, навчаючи основ техніки, водночас

невпинно підвищувати загальну хореографічну культуру дітей, знайомити їх з історією, кращими зразками бальних танців [5]. Вивчення бальних танців впливає на всебічний розвиток дітей. Отож учитель-хореограф повинен:

- ознайомити учнів з танцювальним мистецтвом;
- розвинути в них естетичний смак і сприйняття;
- навчити правильно танцювати історичні та сучасні бальні танці; красиво, граціозно рухатися;
- сприяти фізичному розвитку школярів [5].

У процесі занять учні вчать володіти корпусом, красивими жестами, координацією усіх рухів. У дітей поступово виробляється струнка постава, плавна і вільна хода. Особливо велике значення мають бальні танці для учнів з певними фізичними вадами (сутулість, хода з піднятими плечима, опущеною головою, звичка ставити ноги носками всередину тощо). При наполегливому тренуванні вони зникають. Бальні танці є також важливим засобом організації дозвілля дітей. Шкільні свята, вечори, бали проходять цікаво і весело там, де не хетують заняттям хореографії.

На кожному уроці перевіряються і закріплюються навички, набуті дітьми раніше, подається новий матеріал. Танцювальні вправи звичайно виконують посеред класу. Найкраще, коли учні при цьому стоять рядами. У парах етюди і танці розучуються тоді, коли їх попередньо засвоєно кожним окремо.

Спокійні, плавні бальні танці слід чергувати з такими, що потребують швидкого темпу і фізичного навантаження. Корисно повторювати вивчені танці у виконанні окремих пар, вказуючи на вдалі моменти та недоліки.

Музичний матеріал для порядкових ритмічних і підготовчих тренувальних вправ, у тому числі тренажних, треба уважно добирати, використовуючи кращі зразки народної музики. За своїм змістом, будовою та динамікою музичний супровід повинен відповідати характеру танцювальних рухів. Уважне ставлення учнів до музики, правильне розуміння її змісту, побудови – необхідна умова виразного музичного виконання руху в танці.

Потрібно також стежити за санітарно-гігієнічними умовами класу. Він повинен мати достатню площу, систематично провітрюватися і прибиратися.

Бажано, щоб учитель-хореограф на закінчення кожної чверті або півріччя організовував вечори бального танцю, запрошуючи на них учнів інших шкіл. На таких вечорах можна проводити змагання із врученням призов за краще виконання того чи іншого танцю.

ПРЕДМЕТ ХОРЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Підготовка до вивчення бальних танців у школі починається у молодших (перших – третіх) класах. Діти вивчають фігурне марширування, прості ритмічні вправи та музичні ігри, а також деякі масові танці, які в основному побудовані на нескладних рухах народного танцю.

На першому році навчання діти засвоюють основні позиції рук і ніг, працюють над постановкою корпусу, і тільки на другому вивчають вправи з основ класичного танцю.

Протягом перших занять учні розучують танцювальні рухи на місці, просуваючись по колу, та деякі ритмічні вправи. Ознайомлення з ритмікою, хоча і в стислій формі, вкрай необхідне. Воно допомагає дітям зрозуміти ритмічну основу руху, розвиває відчуття ритму.

Вивчення історії бальних танців слід починати на першому році навчання з падепатиденеру (“ковзанярі”). Цей танець складається з па шассе і звичайних танцювальних кроків. Фігури його прості, легкі для запам’ятовування [5].

У жодному випадку не можна першим розучувати падеграс, хоча цей танець і побудований на простих кроках, він вимагає певної хореографічної підготовки, постановки корпусу, голови, рук і ніг, відчуття пози. Через це вивчати його слід у класі. Переходити до вивчення танцю в парах треба лише після того, як кожен з учнів добре засвоїть усі окремі елементи.

У другому півріччі третього року навчання рекомендують розучувати вальс, поступово опрацьовують його елементи протягом усього навчального періоду.

Починати вивчення вальсу треба з доріжки, а також балансе. Після того, як учні окремо розучать доріжку, вони об’єднуються у загальне коло і рухаються зі з’єднаними руками по лінії танцю. Потім стають парами, з’єднавши руки навхрест перед собою, і доріжкою рухаються по колу. Після вивчення балансе окремо потрібно його поєднати в танці з доріжкою, коли учні опанують доріжку і балансе, можна перейти до вивчення вальсу [5].

У 3 класі слід обов’язково приступити до вивчення полонезу. Рухи полонезу сприяють виробленню красивої стрункої постави, м’яких присідань. Вивчення і виконання бальних танців – основна частина. На заняттях необхідно добиватися від учнів досконалого виконання усіх танців, вимагаючи не лише точного знання техніки танцювальних рухів і фігур, а й краси, виразності їх виконання. Діти повинні відчувати манеру, стиль, загальний характер і темп танцю, надавати рухам плавності й м’якості, легкості та життєрадісності.

Дуже важливо пояснити особливості

характеру, манери і стиль історії бальних танців, побудованих на основі народної хореографії.

Вивчення кожного бального танцю можна починати лише тоді, коли учні добре ознайомляться з усіма його елементами, звертаючи особливу увагу не тільки на техніку виконання, а й передаючи характер, виразність танцю загалом.

Розділ “Танці” вміщує танцювальні елементи, етюди, нескладні масові та бальні танці [2].

До етюдів входять окремі епізоди танцювальних елементів тих народних танців, які заплановано вивчити. При виконанні етюдів важливо надавати дітям творчу самостійність, заохочувати їх фантазію, що сприяє розвитку артистичності юних виконавців.

У розділі є різноманітні танці, які можуть бути виконані цілим класом або окремими парами. Це дає можливість учителю добирати необхідний навчальний матеріал залежно від конкретних умов.

Визначений обсяг знань і умінь диктує деякі особливості структури занять, а саме:

Марширування (найчастіше може чергуватися з бігом, стрибками, підскоком, спокійним кроком, ходьбою на носках, перешикуванням) та гімнастичні вправи.

Потім – робота над музично-ритмічними вправами, які вимагають від дітей особливої уваги, кмітливості.

Майже на кожному уроці слід виконувати музично-ритмічні ігри з сюжетом і без нього.

Вправи з предметами, робота над елементами танцювальних рухів, розучування танців доцільно здійснювати у кінці року.

Художній матеріал для естетичного виховання повинен відображати життя, близьке і зрозуміле дітям, танці повинні нагадувати захоплюючу гру. Примушувати їх копіювати форму танців для дорослих – значить завдавати дітям великої шкоди.

Одним із важливих завдань дитячого художнього аматорства є показ нашої дійсності, створення образів дітей. Великі можливості для досягнення цієї мети відкриває робота над постановками тематичних і сюжетних танців.

Хореографія виконання має велике значення в естетичному розвитку людини, засобами танцювального мистецтва вона прищеплює любов до всього красивого. Саме така мета стоїть перед хореографами у школах, оскільки естетичне виховання повинно починатися у ранньому віці.

Викладаючи танці у школі, завжди треба пам’ятати, що танець як мистецька дія не може бути беззмістовним, безідейним, бо він, як і інші

ПРЕДМЕТ ХОРЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

види мистецтва, сприяє вивченню дійсності, допомагає формуванню світогляду.

Хореографічне виховання дитини не можна уявити без піклування про її фізичний розвиток. Танцюрист, який вільно володіє корпусом і легко координує рухи, повніше і глибше розкриває зміст танцю.

Кожний хореографічний твір вимагає від учня емоційності, творчої активності, мобілізації усіх його фізичних і духовних сил.

Потрібно пам'ятати, що лише емоціями не можна правильно розкрити зміст танцю. Потрібна ясність думки, точність рухів, доповнена емоційним почуттям.

Завдання учителя-хореографа полягає у тому, щоб невпинно підвищувати хореографічну культуру дітей, знайомлячи їх з кращими зразками танцювального мистецтва, з життям і діяльністю провідних хореографів і композиторів.

Крім того, учитель-хореограф повинен навчити своїх вихованців основ танцювального мистецтва, дати їм необхідні знання, навички, танцювальну техніку, враховуючи вікові особливості.

У дітей молодшого шкільного віку процеси збудження переважають над процесами гальмування. Відчуття і сприйняття розвиваються у них інтенсивно та випереджають розвиток мислення [2].

У першому класі інтенсивно розвиваються основні властивості нервової системи, сила, рухливість, врівноваженість; чіткіше виявляються індукційні відносини, тобто єдність і взаємозв'язок процесів збудження і гальмування. Види внутрішнього гальмування виробляються легко і стають стійкішими.

У цей період для вчителя відкриваються нові можливості у системі навчання і виховання. Поведінка дитини – це процес вироблення систем умовних зв'язків і рефлекторних актів. Учителю для правильного проведення навчального процесу треба знати, які види подразників і форми їхнього підсилення відповідають кожному віку.

У дітей семи – восьми років мислення в дії пов'язане зі словесним мисленням, тому вони все не сприймають через гру. У грі учні пізнають життя, ігрові прийоми загострюють інтерес до об'єкта, посилюють увагу, розумову діяльність й емоційну сферу. Цей період у житті дітей – період розвитку фантазій і уяви. Вони все можуть собі яскраво уявити.

А.Макаренко говорив про важливе значення гри в розвитку дитини, як підготовки її до майбутньої діяльності, про близькість гри до праці, оскільки в ній завжди є робоче зусилля думки [7].

Молодший шкільний вік – це період активного

всєбічного розвитку духовного світу дитини. Психологи вважають, що цей вік – початок усвідомленого ставлення до різних видів мистецтва, мотивованого вибору художніх творів, розуміння їх змісту. Саме у цьому віці усвідомлення мистецтва спирається на власний досвід вражень дитини, що спрямовується найближчим культурним середовищем, в якому вона розвивається. У зв'язку з цим у школі все більше уваги приділяється гуманізації освіти.

Оволодіння спеціальними знаннями, формування естетичних понять і почуттів, уміння сприймати й аналізувати розвиток творчих здібностей, образного та асоціативного мислення, уяви, пам'яті – це результат впливу мистецтва на розвиток дитини. Під впливом мистецтва формуються смаки, відбуваються зміни у світогляді дитини, у її ставленні до навколишнього світу. Саме предмети естетичного циклу в силу своєрідності їх змісту здатні формувати внутрішній світ дитини.

Процес виховання органічно пов'язаний з процесом навчання. Концепція національного виховання зазначає, про “гуманістичний характер на основі глибокого розуміння вихователем природи вихованців, їх індивідуальних рис і можливостей, поваги до особистості дитини, турботи про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі”.

Результативність навчально-виховного процесу залежить від того, наскільки розумно, відповідно до віку дитини він побудований, наскільки правильно визначена мета кожного етапу навчання та виховання. В.Сухомлинський вважав, що організувати навчання з урахуванням особливостей духовного світу дитини на кожному етапі другого розвитку – означає забезпечити “невичерпність джерела бажання вчитися” кожної дитини [8].

Педагогічне сьогодення характеризується інтенсивними пошуками нових технологій, що запроваджуються у навчально-виховному процесі. Цікавим у цьому плані є використання ідей вальдорфської педагогіки, яка має чимало спільних положень з поглядами відомого педагога-мислителя В.Сухомлинського.

В.Сухомлинський, і. Р.Штайнер поєднують чуйне ставлення до дітей, глибоку повагу до особистості кожної дитини з непохитною впевненістю у дитячій обдарованості, моральній чистоті, духовному багатстві, праві на самовизначення. Обидва відомі педагоги підходять до виховання дитини з розумінням, що шкільні роки – це лише певний період у

ПРЕДМЕТ ХОРЕОГРАФІЇ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

формуванні та встановленні особистості. Згідно з твердженням Р.Штайнера, навчання у початковій школі визначає наступне життя: світогляд, здоров'я, темперамент. В.Сухомлинський підкреслював, що навчання і виховання у початкових класах сприяє самовизначенню, продовженню культурних традицій свого народу. В.Сухомлинський і Р.Штайнер переконані, що дитина до семи років розвивається завдяки отриманим з навколишнього світу враженням. Залежно від того, що дитина зустрічає у своєму оточенні, вона може віддаватися прекрасному чи потворному, доброму чи злому, мудрому чи дурному. Тому, наголошує В.Сухомлинський, “в присутності дитини ми повинні діяти так, щоб до самого змісту наших думок і почуттів вона могла бути створінням, яке наслідує добре, істинне, прекрасне і мудре” [4, 26 – 28].

Початковий шкільний період – найважливіший етап для виховання дитини, це час творчого, художнього осмислення життя, морального, інтелектуального, емоційного, фізичного, естетичного становлення, коли всі генетичні задатки повинні стимулюватися для розвитку. Тепер треба виховувати дитину, перетворюючи в образи все, що вона має набути. Р.Штайнер писав: “Нашій сучасності, нашій культурі необхідно вдихнути душу і дух у справу освіти, бо сама людина – це жива і духовна істота. Необхідно, щоб художній елемент повсюди пронизував світ і людину” [4, 26 – 28].

Згідно з цим вальдорфська педагогіка намагається зробити навчання і виховання актом художньої творчості, виховувати дитину так, щоб, сприймаючи від учителя образи, вона естетично віддавалася б прекрасному, бо в цьому природно-художньо-естетичному елементі для дитини закладено моральне ставлення до світу. Як В.Сухомлинський, так і Р.Штайнер, зазначали, що дитина повинна знати, що досягнути сутність речей і явищ дуже важко, для цього потрібно декілька разів повертатися до одного і того ж факту, всі розумові сили спрямовувати на досягнення поставленої мети, виховання волі. Саме тому виховання волі необхідно починати з постановки мети, осмислення явища, з переживання стану, коли із завданням справитися важко.

В.Сухомлинський починав навчати дитину, перетворюючи в живі яскраві образи те, що необхідно засвоїти.

Р.Штайнер стверджував, що природа дитячої свідомості і пам'яті потребує присутності яскравого довкілля. Хоча в ньому нема сили, що безпосередньо впливає на розум, почуття і волю,

він є джерелом і полем пізнавальної діяльності.

За своєю природою дитина – дослідник, відкривач світу, що сприймається в яскравих фарбах, тремтливих звуках, у казці, грі, в особистій творчості, прагненні робити добро.

Отже, природа дитячого мислення потребує образного викладення навчальних предметів, що спонукає до дії усі почуття та емоції, сприяє розвитку позитивних мотивів.

В.Сухомлинський наголошував: “Людина – дитина природи. Те, що ріднить її з природою, повинно використовуватися для прилучення до багатства духовної культури” [8, III].

Принциповим положенням педагогічних поглядів В.Сухомлинського і Р.Штайнера є вимога розвитку творчого потенціалу вихованців. В.Сухомлинський визначає творчість як своєрідну сферу духовного життя, самоутвердження, коли розкриваються самотність та індивідуальність кожної дитини. У книзі “Серце віддаю дітям” він писав: “Творчість відкриває в дитячій душі ті куточки, в яких дримають джерела добрих почуттів” [8, III].

Досвід учителів-практиків підтверджує це: людяність, доброта, ласка, доброзичливість закладаються у ранньому дитинстві. Моральні цінності формуються у душах дітей з першими кроками пізнання світу, пізніше їх сформувати практично неможливо. Гармонія і краса, добро і справедливість – це перші закони, які повинна осягнути дитина на довгому і тернистому шляху виховання любові до свого народу.

Вальдорфська школа, започаткована Р.Штайнером, спрямовує навчально-виховний процес у русло творчості. “Кожен учень цієї школи створює свій підручник, у якому по-своєму висловлює думку, запропоновану учителем для самостійного творчого осмислення. На уроках живопису, музики, пластики діти мають можливість творити звуком, кольором, рухом власні почуття і переживання” [4].

Одним з найбільш важких, довготривалих і значних аспектів роботи з учнями В.Сухомлинський і Р.Штайнер вважають формування моральних переконань виконавців, умінь керувати своїми бажаннями. Багаторічний процес виховання, на думку В.Сухомлинського, це процес виховання почуттів: той, кого ми виховуємо, повинен глибоко відчувати, що у людей поруч такі ж негаразди, страждання, як у нього.

Учитель має виховувати в учнів такі риси, як бажання прийти на допомогу, співчуття, розуміння. В.Сухомлинський запевняв, що “чуйність до духовного світу людини, здатність відгукнутись на нещастя – з цього починається

ДИЗАЙН: ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

вища людська радість, шлях до моральної краси” [8, III].

Висновки. В.Сухомлинський і Р.Штайнер стверджували, що дитину слід залучати як до радісних, так і до прикрих переживань. Дитині потрібно розвинути в собі почуття моральної “насолоти” добром, “заперечення” злом, схилити до самостійного розуміння дійсності, пронизати духовне життя добром і злом. Дитина, вихована саме так, – це людина, здатна самостійно формувати себе. Р.Штайнер наполягав: “Найбільше, що можна зробити для дитини – підготувати її до того, щоб у певний момент життя, завдяки пізнанню самої себе вона була в змозі досягти переживання власної свободи” [4]. Погляди обох педагогів схожі в розумінні виховного процесу, що вимагає втручання в особистість і надає їм можливість для самовизначення. В.Сухомлинський і Р.Штайнер у своїх працях розмірковують над становленням особистості, над роллю у соціальному вихованні. Отже, такий підхід передбачає ставлення до кожного вихованця, як до неповторної особистості,

суб’єкта вільного розвитку, визнання його прав.

1. Бондаренко Л. А. *Методика хореографічної роботи в школі і позашкільних закладах*. К.: Музична школа, 1968.

2. Бондаренко Л. А. *Ритміка і танець у 1 – 4 класах загальноосвітньої школи*. К.: Музична школа, 1986.

3. Гуменюк А. *Українські народні танці*. – К.; 1962.

4. Євдокімов Т. *Чужого навчається і свого не цурайтеся. До гуманістичних основ педагогіки В.Сухомлинського і Р.Штайнера*. // *Рідна школа*. – 1998. №3.

5. Згурський А. *Методика викладання бальних танців у школі*. К.: Музична Україна, 1978.

6. *Заняття по танцю со школьниками*. – М., 1954.

7. *Класика хореографії*. Л.– М., 1937.

8. Сухомлинський В. *Вибрані твори у 5 т. Серце віддаю дітям, т. 3*. К.: Радянська школа, 1977.

Мирослав Пагута, викладач кафедри основ виробництва

*Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

ДИЗАЙН: ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті аналізуються історико-соціальний та економічний аспекти розвитку дизайну як художньо-проектної діяльності. Наведено основні визначення поняття “дизайн” як основи художньо-проектної діяльності.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із феноменів художньо-проектної та виробничої культури ХХ століття, безсумнівно, став дизайн. Термін “дизайн” все частіше й частіше можна зустріти на сторінках наукової, науково-публіцистичної та масової літератури, не кажучи вже про рекламу, де даний термін використовується дуже часто.

З одного боку сьогодні важко уявити собі яку не будь сферу життєдіяльності людини в якій не був би задіяний дизайнер. Поняття “дизайн” сьогодні асоціюється з найсучаснішими досягненнями людства [12, 5 – 6].

З іншого боку, вказує В.Тименко [4, 126 – 127], рівень поінформованості населення в галузі дизайну є надзвичайно низьким, чому сприяє дуже відчутний брак спеціалізованих періодичних видань з дизайну, та далеко не краще становище

з навчальною та довідковою літературою. Науковець наголошує на тому, що “...в Україні немає досить чіткого визначення наявних та бажаних напрямків дизайну. Вивчення стану цього виду діяльності, визначення пріоритетних проблем та питань, а отже, і тих завдань, що стоять перед дизайнерами, є проблемою державного значення, її складність полягає в тому, що нехтування терміном “дизайн” та застосування терміну “технічна естетика” призвели до певних розбіжностей між трактуванням цього виду діяльності в колишньому СРСР і за кордоном.... Тому систематизовані та неупереджені дослідження мають стати першим етапом у створенні теоретичної бази вітчизняного дизайну” [4, 126]. Відповідно, тривале нехтування терміном “дизайн” призвело до різних, часто дуже довільних та неоднозначних його трактувань. У